UDK: 373.3.015.31:17.022.1

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA AXBOROTNI MAS’ULIYAT BILAN ULASHISHNI O‘RGATISHDA JAVOBGARLIK ZANJIRI METODI

Turaxodjayeva Zulxumor Yusufjonovna
Namangan davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
Muhammadsharif So‘fizoda nomidagi Namangan viloyati bolalar kutubxonasi direktori
E-mail: Zulhumor.turaxodjayeva@gmail.com

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24010798

Annotatsiya: Tezisda boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga xabarni mas’uliyat bilan ulashishni o‘rgatish uchun “Javobgarlik zanjiri” metodidan foydalanish yoritiladi. Avtoreferatda ta’riflangan yondashuv pedagogik modellashtirish orqali sinfdan tashqari mashg‘ulotga moslashtirildi. To‘garak vaqti o‘zgargani haqidagi xabar misolida o‘quvchilar manbani tekshiradi, qaysi ma’lumotni kimga yuborishni tanlaydi va xatoni tuzatish tartibini mashq qiladi. O‘qituvchi o‘quvchining qarorini qanday asoslashini kuzatish uchun uchta ko‘rsatkich taklif etildi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, axloqiy tarbiya, axborot etikasi, javobgarlik zanjiri, manbani tekshirish, sinfdan tashqari faoliyat.

Kirish

Sinf guruhiga to‘garakning boshlanish vaqti o‘zgargani haqida xabar kelsa, o‘quvchi uni darhol uzatish yoki avval tekshirish o‘rtasida tanlov qiladi. Xabar xato bo‘lsa, tengdoshlari mashg‘ulotga kechikishi mumkin. Shu kabi tanish vaziyatlar orqali bolalar axborotni ulashish boshqalarga qanday ta’sir qilishini muhokama qila oladi. UNESCO dasturida media va axborot savodxonligi axborot mazmunini tanqidiy baholash bilan bog‘lanadi [1]. Yevropa Kengashi qo‘llanmasida raqamli muhitdagi axloqiy muomala, mas’uliyat va maxfiylikka alohida e’tibor beriladi [2].

Maqsad va metod

Maqsad “Javobgarlik zanjiri” metodini 3–4-sinf o‘quvchilari uchun bitta sinfdan tashqari mashg‘ulotga moslashtirishdir. Avtoreferatda ushbu metod axborotni yaratish va tarqatishning har bir bosqichida ishtirokchi mas’uliyatini aniqlash vositasi sifatida ta’riflangan [3]. Pedagogik modellashtirish orqali har bir bosqichga o‘quvchi bajaradigan aniq amal, qarorni asoslash uchun savol va kuzatiladigan belgi belgilandi.

Mashg‘ulotni tashkil etish

25 daqiqalik mashg‘ulotda o‘qituvchi xabar almashinuvini qog‘oz kartochkalarda tashkil etadi. Kartochkalarda to‘qima ism va ma’lumotlar ishlatiladi. Guruhda xabarni tuzuvchi, tekshiruvchi, ulashuvchi va qabul qiluvchi rollari taqsimlanadi. Ikkinchi vaziyatda rollar almashadi. Ish tartibi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. “Javobgarlik zanjiri” mashg‘ulotining bosqichlari

Bosqich	Daq.	O‘quvchi bajaradigan amal
Xabarni tuzish	5	Xabardagi asosiy da’voni ajratadi. Uni kim, qachon va kim uchun yozganini ko‘rsatadi.
Manbani tekshirish	7	Norasmiy xabarni to‘garak rahbarining e’loni bilan solishtiradi. Farqni izohlaydi.
Ulashish	8	Tasdiqlangan xabarni kerakli guruh uchun yozadi. E’longa aloqasi yo‘q shaxsiy ma’lumotni olib tashlaydi.
Tuzatish	5	Xato xabar kimlarga yuborilganini aniqlaydi. To‘g‘ri ma’lumotni o‘sha guruhga yetkazish uchun matn tuzadi.

Namunaviy vaziyat va kuzatuv

Birinchi kartochkada sinfdoshidan eshitgan gapga tayangan bola to‘garak juma kuni soat 14.00 da boshlanishini aytadi. Ikkinchi kartochkada to‘garak rahbarining e’loni beriladi. Unda mashg‘ulot juma kuni soat 15.00 da boshlanishi ko‘rsatilgan. Uchinchi kartochkada to‘qima telefon raqami yozilgan qoralama xabar turadi. Guruh ikki vaqt o‘rtasidagi farqni ko‘rgach, rahbar e’loniga tayanib to‘g‘ri xabar tuzadi va telefon raqamini matndan chiqaradi. Xato xabar tarqalgan vaziyatda guruh qisqa tuzatish yozadi. “Avvalgi xabarda vaqt xato ko‘rsatilgan. Rahbar e’loniga ko‘ra, to‘garak juma kuni soat 15.00 da boshlanadi”.

O‘qituvchi uchta belgini qayd etadi. O‘quvchi qaysi manbaga va nima sababdan ishonganini tushuntiradimi, ulashiladigan xabardan ortiqcha shaxsiy ma’lumotni ajrata oladimi, xato aniqlansa uni kimga va qanday tuzatishni ayta oladimi? Har bir belgi bo‘yicha “mustaqil bajardi”, “ko‘mak bilan bajardi” yoki “hozircha bajara olmadi” deb qayd etiladi. Amalni bajarish imkoniyati bo‘lmasa, “kuzatilmadi” deb yoziladi. Masalan, vaqtni to‘g‘ri ko‘chirgan, ammo manbasini ayta olmagan o‘quvchiga keyingi topshiriqda xabarning muallifini topish va tanlovini bir jumlada asoslash vazifasi beriladi.

Keyingi mashg‘ulotda o‘quvchiga kitob ko‘rgazmasi joyi haqida ikkita zid xabar beriladi. O‘quvchi ma’lumotni kimdan tasdiqlatishini aytib, yangi e’lon yozadi.

Xulosa

“Javobgarlik zanjiri” metodi xabarni tuzish, tekshirish, ulashish va tuzatishni bitta mashg‘ulotda mashq qilishga imkon beradi. Namunaviy topshiriqda o‘quvchi qaysi manbaga tayanganini, qaysi ma’lumotni ulashganini va xatoni qanday tuzatishini asoslaydi. Bu javoblar o‘qituvchiga keyingi mashg‘ulotda qaysi amalga ko‘proq e’tibor berishni belgilashda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Grizzle A., Wilson C., Tuazon R. va boshq. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! – Paris: UNESCO, 2021.
2. Richardson J., Milovidov E. Digital Citizenship Education Handbook. 2022 edition. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2022. – ISBN 978-92-871-8779-6.

3. Turaxodjayeva Z. Y. Sinfdan tashqari ijodiy faoliyat jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari axloqiy tarbiyasining zamonaviy texnologiyalari. PhD dissertatsiyasi avtoreferati. – Namangan, 2026.